Anul XVIII. Ianuarie 1928 Nr. 1.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCA

SUB PATRONAGIUL

I. P. S. SALE ARHIEPISCOP ŞI MITROPOLIT NICOLAE

CUPRINSUL:

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, STR. MITROPOLIEI Nr. 32.

SIBIIU,

TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Anul XVIII. Ianuarie 1928 Nr. 1.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru știința și viața bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an 200 Lei. Pe o jumătate de an 100 Lei.
Un număr 15 Lei.

„Și a rămas Isus singur!"...

(Ioan VIII, 9).

Singur! Părăsit de cărturarii și fariseii detectivi! Singur în biserica în care învăța norodul. Singur! Dureroasă și apăsătoare singurătate! El își revărsa torențial focul iubirii Lui dumnezeești în inima oamenilor, înghețați în sloiurile urii și înoptați în abisurile neștiinței, iar ei, oamenii, fugiau în pustiuri să surprindă păcatul și să-l osândească, nu din pasiune pentru dreptate, nici din milă față de victimile păcatului, ci ca să înșele pe oameni cu închipuirea unei virtuți absente; a osândi pe alții li se părea a aduce omagiu și a-și sublinia aparenta lor corectutidine.

Era, însă, cineva cu Mântuitorul! Nu-l părăsiseră toți! Femeia cea prinsă desfrânând, rămăsese! Își aștepta sentința de osândă. Numai El avea autoritatea de a o pronunța și în chip inapelabil, pentrucă numai El era fără păcat.

Greutatea propriilor ei fărădelegi sporise cu ura masivă și ireductibilă a pârâșilor, care o târâseră, sub pretext de legalitate morală, în fața Mântuitorului.

In realitate, ei doriau să ispitească pe Mântuitorul ca să poată cleveti împotriva Lui.

Dacă o amnestiază, calcă prescripţiunile penale ale Legii şi se face complice cu o adulteră! Cu ce autoritate ne mai denunţă păcatele noastre?

Dacă o condamnă, cum îşi va mai putea justifica iubirea pe care tot spune că o are pentru păcătoşi?

Viclenia este un neistovit izvor de asemenea dileme! Dar dialectica farisaică fu compromisă definitiv de o simplă întrebare, pusă răspicat, categoric conştiinţei acuzatorilor: „cine este fără de păcat între voi?"

Tăcere de mormânt! După care, urmă o sentinţă definitivă: „Acela întâi să arunce piatra asupra ei!"

Tăcere mai adâncă, mai nepătrunsă, mai strivitoare ca cea dintâi.

Dar conştiinţa nu tăcea!

Mântuitorul ei îi vorbise.

Trebuia să-I răspundă:

Răspunsul ei fu simplu, dar hotărât, irevocabil:

„Iar ei auzind şi de ştiinţă mustrându-se, ieşiau unul după altul, începând dela cei bătrâni, până la cei mai de jos"....

Mântuitorul tăcuse; dar în tăcerea Lui, El vorbia conştiinţei fariseilor, o sfredelia cu privirea Lui, o răsfoia, cetia în trecutul ei, îi tălmăcia intenţiile ei nemărturisite, proiectase în tainele ei lumina vie a adevărului, pentru care nimic nu e ascuns, şi în faţa căruia nimeni nu poate fi ispitit la minciună şi înşelăciune.

Degetul Lui scria pe pământ — dar dreptatea Lui făcea judecată în conştiinţe, confruntându-le dreptăţile, verificându-le sincerităţile, întipărindu-le adevărul.

Ce se va fi petrecut în conştiinţa femeii? Fusese acuzată şi iată acum asistă la acuzarea indirectă a propriilor ei acuzatori.

Mântuitorul confirmase sentinţa legală: să fie ucisă cu pietre. Dar unde sunt executorii sentinţei? E oare suficient să aplici legea? Dreptatea e satisfăcută? Ucizi pe păcătos ca să pedepseşti şi să

ucizi păcatul? E o dreptate comodă! Dar n'ai putea suprima păcatul, renăscând pe păcătos? Pentru această justiţie însă nu e necesar numai un cod penal şi un judecător, ci şi *o conştiinţă* în care să vibreze cea mai desăvârşită iubire de oameni. Urăşte nedreptatea omului, dar iubeşte dreptatea atât de mult, încât să nu-ţi dai odihnă până nu o vezi trăind şi biruind şi în fiinţa celui ce a săvârşit nedreptatea.

Şi dacă urăşti atât de pătimaş păcatul, atunci când e săvârşit de un semen al tău, de ce nu-l urăşti şi în propria ta viaţă? Tu de ce-l săvârşeşti?

Ce temeiu ai pentru pretinsa ta imunitate? Tu eşti învăţător? Cu atât mai mult! Vina ta e mai mare, osânda trebuie să-ţi fie mai grea. Tu ştii ce e păcatul. Celalalt poate nu ştie şi nu ştie poate tocmai pentrucă tu nu ţi-ai făcut datoria de povăţuitor al fratelui tău, sau poate pentrucă te-a văzut pe tine însuţi pilduindu-i cu faptele tale păcatul de care s'a lăsat ademenit.

Oh! Bătrânii care osândesc, fără să se osândească mai întâi pe ei înşişi! Ei dezarmează întotdeauna mai întâi! Ei renunţă mai de grab la pârile şi clevetirile lor, când li se revizuieşte şi lor conştiinţa, când li se demască ipocrizia. Cu cât autoritatea ta e mai mare şi vrei s'o păstrezi mai intangibilă şi mai imperativă, cu atât trebue să fii mai intransigent cu tine însuţi.

Când te vei deprinde cu examenul de conştiinţă, cu analizarea, judecarea şi sancţionarea riguroasă a propriilor tale fapte, cu atât vei fi mai îngăduitor, nu din laxitate, din complicitate sau indiferentism, ci din iubire şi dreptate, faţă de alţii.

„Isus rămase singur cu femeia păcătoasă!"

Nu venise El pentru mântuirea ei?

Câţi păcătoşi caută însă să fie într'o clipă a vieţii lor măcar, *singuri* cu Mântuitorul?

Iar când El îi găseşte şi vrea să stea cu ei de vorbă, cei mai mulţi fug şi protestează, îşi astupă urechile şi îşi înăbuşe conştiinţa.

Dumnezeească întâlnire, providențială confruntare!

Mântuitorul vorbise și conștiinței femeii și prin tăcerea lui și prin întrebarea pusă fariseilor.

El făcuse judecată!

„Unde sunt, femeie, pârâșii tăi?"

„Au nimeni pe tine nu te-a judecat?"

— „Nimeni, Doamne!"

Nimeni, căci pe pârâși îi osândise cugetul lor trezit de cuvintele Mântuitorului.

„Nici eu nu te judec!»

Pentrucă, simt că și pe tine te-a osândit conștiința ta în această clipă.

Când adevărul Tău, Doamne, răscolește conștiința păcătoșilor și le trezește părerile de rău și durerea remușcărilor, pentru vinovăția lor, când le pui înainte chipul desăvârșirii Tale, nu ai rostit, prin însuși acest fapt, o sentință?

Destulă osândă este chinul cugetului,

Dar chinul cugetului este primul moment al căinții și al convertirii: „Du-te și de acum să nu mai păcătuești!"

Verdictul iubirii milostive a Domnului, lichida în această clipă un trecut de netrebnicie și inaugura o viață de vrednicie morală.

Femeia plecă de lângă Mântuitorul ușurată de păcat și de osânda lui, reabilitată în ființa ei morală, renăscută și îmbărbătată pentru o nouă viață, prin mila și simpatia Lui.

Privirea Mântuitorului, apropierea și vecinătatea curăției Lui dumnezeești, luminează și purifică, întărește și mângăie, renaște și izbăvește.

„El este lumina lumii, lumina vieții ei!"...

Și lumina Lui luminează vecinic pentrucă iubirea Lui nu se stinge niciodată!

Păcatul izbutește un timp să facă sufletul omenesc impermeabil pentru lumina Mântuitorului și să-l orbească prin întunerecul în care îl osândește să lâncezească.

Dar negurile păcatului nu sunt fără zori. Intr'o zi, soarele va umple de fragedă lumină sufletul omenesc.

Ziua aceia trebuie s'o grăbim noi, prin iubirea şi devotamentul nostru creştinesc! E ziua când „Mântuitorul va rămâne singur cu păcătosul", pentru a-i lumina cugetul, pentru a-i sfinţi inima, pentru a trezi în voinţa lui hotărârea solemnă „de a nu mai păcătui!"

Să nu lăsăm singur pe Mântuitorul! pentrucă atunci ne-am osândi să rămânem şi noi singuri cu păcatul nostru şi sub tirănia tuturor degradărilor şi desfigurărilor lui.

Iubirea Mântuitorului face să răsară şi să lumineze în personalitatea noastră, unicul adevăr al vieţii care este adevărul credinţii în Dumnezeu, adevărul iubirii faţă de El şi faţă de oameni, adevărul desăvârşirii şi nemuririi noastre, adevărul cel vecinic! Să nu pregetăm a alerga după semenii noştri, care au fost târâţi în captivitatea păcatului, şi a-i aduce la picioarele Mântuitorului nu pentru a-i osândi pentru păcatul lor, ci pentru a-i izbăvi de sâlniciile lui, nu pentru a-i ucide, ci pentru a-i renaşte, nu pentru a ne arăta virtutea noastră, pe care, poate, nici nu o avem, ci pentru a-i întări în hotărârea de a şi-o câştiga prin prefacerea minţii, simţirii, cugetului şi voinţei lor în lumina vecinică a iubirii, milii şi desăvârşirii dumnezeeşti a Mântuitorului nostru.

Când Mântuitorul a apelat la sinceritatea conştiinţei lor, Fariseii şi cărturarii au plecat unul după altul, tăcând.

De ce n'au rămas lângă Mântuitorul? De ce nu s'au osândit atunci pe ei înşişi? De ce n'au cerut Mântuitorului să-i mântuiască? Ei au plecat cum veniseră, cu toate păcatele lor. Femeia a plecat despovărată de ele, pentrucă ea rămăsese lângă Mântuitorul — singurul refugiu liniştitor şi mângăietor al sufletului omenesc hărţuit şi ostenit de patimi, rănit de ură şi înşelat de ademenirile netrebnice ale trupului, robit stricăciunilor şi întinărilor de tot felul.

Nu vă grăbiţi să osândiţi pe nimeni. Osândiţi-vă pe voi înşi-vă mai întâi!

Şi când conştiinţa voastră vă vădeşte vrednici de osândă, nu vă grăbiţi să vă amăgiţi cu virtuţi pe care nu le aveţi, şi nu plecaţi de lângă Celce singur Vă poate fi prielnic cu povaţa şi pilda desăvârşirii Lui, propriei Voastre desăvârşiri.

Veniţi voi mai întâi la Mântuitorul ca să Vă renaşteţi şi numai dupăce V'aţi renăscut voi, aduceţi şi pe alţii să se renască prin El.

Atunci nu veţi mai cere pentru nici un păcătos uciderea cu pietre, pentrucă inima voastră ea însaşi, nu va mai fi de piatră şi nu va mai osândi pe nimeni, pentrucă nici ea nu va mai putea fi osândită de cineva. Hristos a uşurat-o de sarcina păcatului şi a urii şi ea nu mai poate acum decât să iubească, să ierte şi să mântuiască pe cei păcătoşi.

Grăbeşte, Doamne, ziua când toţi păcătoşii lumii, între care cel dintâiu sunt eu, când toţi cărturarii şi toţi fariseii, *vor rămânea singuri cu Tine*, ca să nu mai fie prizonieri ai păcatului, fii ai urii şi nesincerităţii — ci, toţi, până la unul, să fie fii ai iubirii, ai milei, şi ai dreptăţii Tale!

Ajută-mă, Doamne, să rămân lângă Tine, ca femeia cea păcătoasă şi să nu fiu ispitit să plec de lângă Tine, ca fariseii şi cărturarii! Ei au plecat fără iertarea Ta, ea a plecat mântuită!

«Du-te şi de acum să nu mai păcătueşti!»

Nu sunt rostite şi pentru mine şi pentru toţi păcătoşii, care aleargă la Tine cuvintele acestea de izbăvire?...

Prof. Dr. Gr. Cristescu.

Fiecare religie face cât elementul dumnezeesc pe care-l poate face a se coborî în sufletul celui mai umil credincios al ei.

*

O singură comparaţie îţi e în adevăr folositoare: aceea cu tine însuţi.

N. Iorga.

Chestiunea originii și continuității Românilor, într'o predică dela 1792.

I.

Părintele protopop al Sibiiului, P. O. D. Emilian Cioran îmi împărtășise la 16 Aprilie 1923 copia unei predici rostite la 22 August 1792 de preotul Sava Popovici, care a păstorit în Rășinari, lângă Sibiiu dela 1768—1808.

Predica de cuprins istoric moral, purtând titlul «*Istoria Românilor din țara Ardealului*» a fost copiată de părintele Cioran dintr'un manuscris de 318 pagini — bine păstrat — având cunoscuta scrisoare cirilică „citeață și foarte frumoasă" a neobositului preot-cărturar, dela care au rămas numeroase manuscrise de cuprins religios, istoric, geografic și chiar juridic[1]. In afară de predica istorică, pe care autorul o numește «*temă*», părintele Cioran arată că manuscrisul mai cuprinde „Cuvânt în Mercurea, Joia, Vinerea și Sâmbăta Patimilor; Cuvânt la Invierea Domnului [două cuvântări]; Cuvânt la Dumineca a 12-a și a 22-a după Rusalii; Cuvânt înaintea Nașterii Domnului; Istoria când au fugit Iosif cu Maria în Eghipt; Invățătură pentru zavistie; Istoria minunilor sf. Nicolae; Invățătură pentru pocăință; Invățătură la oameni morți și cuvântarea rostită de Sava Popovici la 1789.[2]

---

[1] In biblioteca subsemnatului se păstrează un frumos *mss.* găsit la o familie țărănească din Săliște: «*Cartea legii la 7 Scaune Săsești din Ardeal prin mine Sava Popovici Protopop Sib(iiului) dela Rășinari, s'au scris 8 Martie 1801.* cf. și *Gazeta Transilvaniei* din 31 Dec. 1014, păr. Emilian Cioran a publicat informațiuni despre mss-ul: «Gheografia ce s'au tălmăcit pre limba românească, de pe cea moschicească, ce s'au tipărit în Sfântul-Peterburg, întru împărăteasca Academie a învățăturilor, în anii dela Hristos 1759. Și am scris eu, popa Sava Popovici dela Rășinari Martie anul 1785».

[2] cf. *Revista teologică* din Sibiiu 1912 pag. 124—130 articolul păr. Emilian Cioran *O familie de preoți în Rășinari 1740—1879.* Aici se arată, că întemeietorul familiei preoțești Popovici-Bârsan sau, mai târziu, Barcianu venise pe la începutul sec. XVIII din țara Bârsei și căsătorindu-se cu o Rășinăreancă întemeie aci o familie, din care își trag originea 5 preoți ortodocși [dela 1740—1879] și unul dintre cei mai buni pedagogi români fostul profesor al seminarului Andreian din Sibiiu, Dr. Daniil Popovici-Barcianu.

Este, pe cât pot să-mi dau seama, un fenomen cu totul nou în istoria literaturii noastre din secolul XVIII, preotul-predicator, care îndrăzneşte — şi izbuteşte — să încadreze în formele tradiţionale ale cuvântării bisericeşti un scurt tratat istoric despre originea daco-romană şi despre continuitatea neîntreruptă a neamului nostru în Ardeal. Chiar dacă n'ar fi lipsită de oarecari stângăcii în expunere şi de omisiuni, explicabile prin împrejurările vremii, „tema" luminatului preot din Răşinari prezintă o importanţă netăgăduită şi un interes cu atât mai viu, cu cât ea a fost scrisă cu 20 de ani înainte de apariţia cărţii lui Petru Maior: „Istoria pentru începutul Românilor în Dacia".

Dacă ar fi fost scrisă mai târziu, oricine ar fi fost în drept să presupună că cetirea acestei cărţi a dat predicatorului îndemnul de a încerca să întroducă o asemenea inovaţie istorico-politică în cuprinsul cuvântării bisericeşti.

Din fericire, sunt cunoscute în deajuns frământările vieţii româneşti-ardelene din anii 1790—92 aşa, încât nu e nevoe a recurge la nici o presupunere, având posibilitatea de a stabili cu certitudine împrejurările, din care şi-a luat „popa Sava Popovici cel bătrân ot Răşinariu" îndemnul de a cuvânta credincioşilor săi despre originea şi continuitatea Românilor, transformând amvonul bisericii sale într'o catedră de educaţie populară spre conştiinţă şi demnitate naţională.

Sava Popovici era unul dintre oamenii de încredere al episcopului Gherasim Adamovici din Sibiiu, care înainte de a porni la sfârşitul anului 1791 către Viena cu scop de a face împreună cu colegul său Ioan Bob dela Blaj, intervenţii stăruitoare la curtea împărătească pentru o dreaptă resolvare a cererilor cuprinse în „representaţiunea naţiunii române", sfătuia pe preoţii să roage „pe Dumnezeu pentru norocitul sfârşit" al acestei călătorii şi să cârmuească poporul întru toată liniştea şi dragostea, care purtare bună mai mult poate să ajute dorirea de obşte aceleiaşi prea înălţate curţi arătate. Către sfârşitul lui Maiu 1792, când episcopul Adamovici ar fi dorit să părăsească Viena şi să plece la Sibiiu, consistoriul îndrumă din nou preoţimea să privegheze ziua şi noaptea necurmat pentru pacea şi liniştea poporului, ca nu cumva să alunece şi aşa în mân-

găierea, ce a dobândi nădăjduim, neaşteptată piedecă să pună.[1]

Imprejurările politice împiedecară însă pe cei 2 episcopi a părăsi Viena fără nici un rezultat concret al intervenţiei lor. Ei se văzură îndemnaţi să mai facă o ultimă încercare prin frumosul memoriu dela 1 Iulie 1792, ca să se poată întoarce la credincioşii lor măcar cu încredinţarea, că cererile drepte ale naţiunii vor fi considerate în viitor.

Astfel întoarcerea lui Gherasim Adamovici la Sibiiu s'a întâmplat numai în luna Iulie. Sava Popovici, ca unul dintre intimii săi, a avut putinţa să cunoască fără întârziere cuprinsul memoriilor înaintate la curte, precum şi pe acela al numeroaselor documente istorice, pe cari se sprijineau petiţiile episcopilor. Intre acestea era şi o broşură tipărită la Viena în 1792 de G. Hermann, *Übersicht der Grundverfassung der sächsischen Nation in Siebenbürgen*, care admitea că Românii sunt cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei.[2]

Sava Popovici suflet înţelegător, era în stare ca să-şi dea seama de importanţa luptei naţionale-politice, în sprijinul căreia fusese chemată şi istoria să-şi rostească cuvântul. Dacă lupta politică nu a putut fi încoronată de rezultatul aşteptat, el a socotit că e bine să pătrundă în cunoştinţa poporului măcar adevărul istoriei. Deaceea a ţinut să comunice credincioşilor săi în forma cea mai accesibilă, pe care o poate avea la îndemână propovăduitorul cuvântului, în forma unei predici morale-educative învăţăturile istorice, pe care dânsul le-a putut culege nu numai din actele istorico-politice aflate la episcopul Gherasim, ci şi din cărţile tipărite în timpul acela şi pe cari dânsul nu pregeta să şi le procure pentru biblioteca sa din Răşinariu.

La 1791 apăruse în tipografia lui Martin Hochmeister din Sibiiu o carte întitulată: *Geschichte der aboriginen da-*

---

[1] I. Lupaş, *Misiunea Episcopilor Gherasim Adamovici şi Ioan Bob la curtea din Viena în anul 1792*. Sibiiu 1912 p. 12—13 şi 26—27.

[2] I. Lupaş, Contribuţiuni la istoria politică a Românilor ardeleni 1730—1792 în An. Acad. Române 1915 p. 763: «giebt gleich im 1-ten § zu erkennen, dass die *Vlacci* oder *Blacci* ein Überbleibsel der unter dem kayser Trajan nach Dacien gekommenen Römer und die Vorfahren der heutigen Walachen, *die ersteren gewesen, die sich hier herum aufgehalten*».

zischen Völker in Abend-Unterhaltungen de *Michael Lebrecht*[1] der maliger Prediger an der Klosterkirche". In cea dintâi „convorbire serală" insistă autorul sas asupra necesității de a se scrie istoria pe înțelesul tuturor cetățenilor, mari și mici, învățați și neînvățați, bătrâni și tineri, bărbați și femei, copii și fete, spunând că dânsul face, în această direcție, cea dintâiu încercare, deoarece dintre ceice s'au îndeletnicit mai înainte cu istoria patriei, nu cunoaște pe nici unul care „să se fi coborît la priceperea poporului [ist mir kein einziger bekannt, der sich zur Volksfähigkeit herabgelassen habe].

In convorbirea a 5-a, vorbind despre retragerea legiunilor romane din Dacia în timpul împăratului Aurelian, arată că din timpul stăpânirii romane au rămas în această provincie numeroase amintiri, în deosebi au rămas monumentele vii, cari vorbesc mai convingător decât toate celelalte despre existența Romanilor aci, aceștia sunt Valachii pe care-i avem în număr atât de mare în jurul nostru. Ce-i drept, ei sunt azi un popor desprețuit, dar odinioară au fost biruitorii Geților și *cei mai vechi locuitori ai acestor ținuturi (die allerältesten Bervohner dieser Gegenden)*... Ei n'au putut pleca cu legiunile... au plecat numai aceia, cari nu aveau ce pierde trecând din Dacia în Moesia... Ei se numesc în limba lor încă tot Rumuni [Romani], vorbesc limba latină aproape mai curat decum se vorbește chiar în Italia și cele mai multe obiceiuri ale lor s'au păstrat din vechi obiceiuri romane.[2]

Sava Popovici cunoștea cartea lui Lebrecht, pe care

[1] *Lebrecht* sau *Löpprich* a fost mai târziu preot în *Șura Mică* unde muri la 1807. cf. Fr. Teutsch, *Geschichte* der siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk vol. II. p. 324. Semnificativ că autorul amintește numai alte scrieri ale lui L. nu și pe cea apărută în Sibiiu la 1791.

[2] Lebrecht o. c. pag. 65—66. In constatările aceestea L. urmează expunerea lui Ludwig Albrecht *Gebhardi*, Geschichte der in *Gesch. des Reichs Hungarn u. der damit verbundenen Stadt* Moldau Gebhardi constatase de asemenea că o evacuare totală a populației din Dacia nu se poate admite *(ist es nicht glaublich)*. Cu toate acestea L. în altă lucrare a sa, Siebenbürgens Fürsten, apărută în Sibiiu în acelaș an, spune că «Valahii nu sunt Români, ci un popor barbar... care pela 830 a invadat Dacia slavă și s'a așezat aici. cf. I. Schiopul, *Istoria săsească și Românii din Ardeal* în revista Societatea de mâne, Cluj 1926.

o ştie utiliza în predica sa, nu însă în mod servil, traducând întocmai cuvânt de cuvânt, ci selecţionând materialul resumându-l şi înfăţişându-l ascultătorilor săi îmbrăcat în cuvinte potrivite cu cele împrumutate din cărţile bisericeşti. Notiţa lui dela sfârşitul „temei", în care spune că a scris „din nemţeşte în româneşte" se referă numai la partea istorică a predicii sale, întroducerea şi încheierea n'au nici o legătură cu vre-un text german. Este însă o dovadă de scrupolositatea, cu care lucra luminatul preot cărturar, indicând această origine străină pentru întreagă „tema" sa, deşi nu privea decât o parte dintr'însa şi nici aceasta în măsură deplină.

Spre a învedera cantitatea şi calitatea împrumuturilor din cartea lui Lebrecht, vom publica paralel textul german al locurilor respective şi prelucrarea românească a „popii Sava Popovici cel bătrân ot Răşinari". Iată predica dela 1792:

TEMA

«Adevărul din pământ a răsărit!
şi dreptatea din ceriu a privit».

Nepriceperea, neînţelepciunea, nestrăduirea şi lenevirea spre aflarea înţelepciunii cei adevărate şi a faptelor celor bune, aduce pre omul întru căi rătăcite, întru închipuiri şi socotinţă înşelătoare, în stare cu ticăloşie supus altuia, căruia după dreptatea linii neamului său nu i s'ar fi căzut.

De pofteşte cineva din ascultătorii adunării acesteia adevărată dovedire mai în sus arătatei întru meşteşugirea cuvintelor, nu îndrăsnesc a dovedi, socotind a nu fi de lipsă în vremea aceasta, fără de cât numai prin adevărată pildă mă voiu învrednici aceasta a dovedi spre a înţelege toată adunarea ascultătorilor în ce să cuprinde arătarea mea.

De multe ori am stat şi am socotit în ciasurile singurătăţii asemănând starea şi a înţelepciunii a altor neamuri cu starea politicii şi a înţelepciunii neamului nostru românesc, şi întru adevăr atâta deosebire am aflat încât să osăbeşte faţa albiciunii de faţa înegririi.

Lăcuitorii pământului acestuia cari nu sânt despre partea neamului nostru, străduindu-să întru aflarea înţelepciunii pre lângă aflarea acestii înţelepciuni, au aflat odihna

stării lor, norocirea și cinstea cătră toți cei mai mari și înțelepți Iară noi ne străduindu-ne întru acestea, am căzut în ticăloșie, în prostime și în stare proastă. Câtă greutate, lipsă, sărăcie, neavere, scârbă trebue să purtăm câte odată și ocară pătimim încât trebue să purtăm.

O nenorocire aleasă, iară nebăgată în seamă pentru prostimea și neînțelepciunea noastră! Neam și familie mai veche de prea mulți ani și acuma ca cea mai ticăloasă și mai netrebnică socotită! Natură sau fire lesne câștigătoare întru meșteșugirea cuvântului și întru câștigarea înțelepciunii și acum părăsită și lăsată de întrebuințarea talantului acestuia celui neprețuit a căruia totdeauna au putut a fi părtaș și acum fără îndoială poate.

Amară ticăloșenie a stării noastre prin aceste urmări ale noastre. Nu ne vedem în ce slabă și nebăgată în seamă stare sântem căzuți. Toată lumea vede în ce stare proastă ne aflăm, Vedem căile despre toate părțile împedecate pentru câștigarea noastră a norocirii. Dară de unde pricinuesc nouă acestea? Cu adevărat nu din alte lucruri fără de cât însuș din neștiința noastră și din lenevirea, care avem spre câștigarea învățăturii și a înțelepciunii.

Preamilostivul împăratul nostru, preaînalte stăpâniri și domnii poftindu-ne a ne îndrepta și norocirea noastră, poruncesc ca să fie școale, să ne dăm după învățătură și după înțelepciune, dară noi ne cunoscând fugile dela învățătură și ocărăm învățătorii zicând, că cum au trăit moșii noștri, fără învățătură, vom trăi și noi, adecă ei au fost nenorociți, vom fi și noi nenorociți.

Iată dară dovedirea propoziții mele cei mai sus arătate, prin pildă de față dovedită, precum că nepriceperea, neînțelepciunea, nestrăduirea, lenevirea spre aflarea înțelepciunii cei adevărate aduce pe omul întru căi rătăcite, întru închipuiri înșelătoare în stare cu ticăloșie, supus altuia căruia după dreptatea linii neamului său, nu i-s'ar fi căzut.

Acestea dară sânt, Preavoslavnicilor creștini, pricinile cele adevărate ale stării nenorocirii noastre, întru care ne aflăm până în ziua de astăzi, pentru cari mai marii înțelepții neamului nostru cei de acum cunoscând starea seminții noastre și adevărate pricini a venirii noastre întru această țară, iată că nu au lipsit simțindu-să îndatorați în-

suşi întru a lor străduire cătră preaînalta apostoliceasca mărire una ca aceasta a o face cunoscută spre a ne aduce întru cuviincioasa stare a norocirii noastre, care această pricină a dovedire întru întâia parte a voroavei mele, care mă voiu sili pentru mai buna înțelegere cu amăruntul a dovedi întru întâia parte. Intâiu: Ce feliu de semânță vechie este neamul nostru rumânesc? A doilea: Cu ce întâmplări sau pricini, am venit noi în țara aceasta, a Daţii Mediteranii, care de noi se numeşte Ardeal? A treia: De unde am venit? Şi a patra: Cumcă am rămas pre locul acesta.

Cunoscând strădania mai marilor, patronilor şi făcătorilor de bine a naţii noastre ce o jertfesc pentru câştigarea norocirii noastre, trebue şi noi să fim îndatoraţi a ne îmbrăca cu vrednicie spre câştigarea norocirii noastre, carea cuprinde a doua parte a voroavei mele. Insă ca străduitorilor, mai marilor noştri să arătăm datornica, smerita mulţămire pentru osteneala şi strădania câştigării norocirii noastre, aceasta va fi sfârşitul vorbei mele.

De Dumnezeu iubiţilor pravoslavnici creştini, mulţi dintru Dumneavoastră vor fi poftitori ca întru această vorvavă ce voiu aduce înainte, să aduc frumseţe şi împodobire cuvintelor, fiindcă cei mai mulţi întru îndulcirea vorvoavei îşi îngădueşte îndulcirea ascultării sale. Iară eu nu voiu încurca această vorbă întru împodobire cu figuri ritoriceşti, ci fiindcă şi eu mă aflu unul dintru a voastră seminţie, m'am simţit întru tot îndatorat a arăta întru dovediri izvorul seminţii noastre în ţara Ardealului, după cum mai în sus am zis, însă a nu îngreuia inimile ascultătorilor, cât mai în scurt le voiu pune înainte, mă rog de ascultare.

La şaptezeci de ani după naşterea lui Hristos, pe vremea lui Vespasian împăratul al Râmului aflăm în istoriile noastre pre un viteaz craiu al Daţii, adecă al Ardealului, numele lui Deţebal [sau Duciupal] stăpânind cu mare vitejie supt scriptul ocârmuirii sale toată Daţia sau tot Ardealul. De acest viteaz Deţebal au căzut Râmlenii şaisprezece ani în mare spaimă şi frică până la împărăţia lui Dometian.

Lebrecht pag. 3↑. „Ohngefähr 74 Jahre nach der Geburt unsers Erlösers, noch unter der Regierung Vespasians, finden wir den letzten Helden, unter den Dacischen Königen, *Decebal* oder *Diezwald* auf dem Throne. Er hat sich sechszehn Jahre hindurch der Römern furchtbar gemacht...

Unter der Regierung Domitians ging das Feuer recht an. Er überzog die Besazung der Römer, an der Donau, und schlug ihren Generalen Apius Sabinus in die Flucht, bald darauf verlor auch Cornelius Fuscus in einer Schlacht wider Ihn, sein Leben, und

Deci pe vremea lui Dometian. împăratul al Rămului sculându-se Decebal cu oştire asupra Romanilor, au luat în stăpânire tot împrejurul Dunării şi den pricina vitejiei şi a biruinţei aşa au adus pre Râmleni întru supunere şi pre Dometian încât au fost Râmlenii împreună cu împăratul lor Dometian siliţi în tot anul a da dajde [sau bir] lui Deţebal craiului Daţii. Această spaimă şi jug îngreoiat ce se pusese Rămlenilor de către Decebal au ţinut dela anul şaptezeci şi patru după naşterea lui Hristos, până la anul osută doi care cuprinde în sineş cu toţii anii, douăzeci şi opt.

Intru această vreme împărţind împăratul Traian pe Râmleni nu au mai putut suferi ca să mai dea Râmlenii dajde lui Deţebal craiului Daţii [sau Ardealului] şi aşa de a mai da dajde Traian iau vestit răzmiriţă, bătae. Şi eşind Traian întru al treilea an al împărăţii sale la anul 102 d. n. lui Hristos cu foarte putere mare asupra lui Deţebal, ia călcat ţara Ardealului şi aşa s'au făcut o bătae înfricoşată şi groaznică, încât de atâta vărsare de sânge ce s'au făcut, însuşi împăratul din lipsa cârpelor, căci nu mai avea cârpe de legătura ranelor ostaşilor lui, şi-au rupt haina sa şi vestmintele de pe trupul său şi le-au împărţit celor răniţi spre a-şi lega ranele sale. Această bătae înfricoşată s'au făcut la Turda pe locul unde şi până în ziua de astăzi de noi se numeşte «palatul lui Traian». Deci biruindu-se Deţebal de către Traian s'au ridicat dajdea şi nu au mai dat Rămlenii lui Deţebal şi alte multe care pentru lungimea vorbei le-am lăsat.

Neputând dar suferi Deţebal bătaia care s'au făcut şi l-au biruit împăratul Traian ca să-şi stâmpere necazul, ruşinea şi necinstea ce i s'au făcut, s'au socotit să mai facă o bătae şi să piarză faţa împăratului Traian.

die römische Armee wurde gänzlich zerstreut.

Pag. 40. Er... zwang endlich den weiblichen und weibischen Kaiser zu einem schweren jährlichen Tribut, welchen auch der alte Nerva, sein Nachfolger, nur um sich Ruhe zu verschaffen, auszahlen musste.

Der grosse *Diezwald* fand den noch grössern *Traian*, der es endlich vor schimpflich hielt, das die Römer zinsbar seyn sollten; und ihm statt des Tributs Krig ankündigte. Dies geschahe im dritten Jahr seiner Regierung. Er rückte mit einer starken Armee, über die Donau in 102-ten Jahr nach Christi Geburt, und überfiel ihn in seinem Lande Unser Held wehrte sich tapfer, und es entstunde ein solches Gemezel unter beiden Armeen, dass wegen Mangel der Fetzen, die erschröckliche Menge der Verwundeten zu verbinden, der Kaiser selbst seinen Rock vom Leibe riess, um ihn den Verwundeten auszutheilen.

Pag 40. Nota: Diese Schlacht lieferte Traian dem Decebalus bey Torda, in dem *Kreuzer Felde*, Keresztesmező, welches noch heut zu Tage des Wallachen *Prat de Traian* genennet wird. *Diezwald* ward überwunden, und musste kniend um Friede und Leben bitten. Wir müssen es am *Traian* loben, dass er ebenso wohl tapfer als gütig war.

Pag. 41—42. Gleich sann er [Decebal] auf Mittel und Wege, seine, wie er glaubte, gekränkte Ehre, wieder empor zu bringen und... sich an seinem, ihm überlegnen Feinde, zu rächen.

...-war er noch niedrig genug, dem Kaiser heimlich und meuchelmördrischer Weise, nach dem Leben zu stehen...

Traian kam zum zweitenmal mit einem ungeheuren Heer gegen ihn angezogen, Und wie wir mutmassen können, und so viel erbitterter, da es jetzt nicht ein Tribut oder eine kleine Rauberei, sondern Bundbruch und Treulosigkeit gegen seine eigene Person war, was ihm die Waffen in die Hände gab.

Pag. 45—46. *Diezwald* macht die Verzweiflung muthig. Er ficht von allen Seiten mit Feinden umgehen, wie ein Löve. Allein vergeblich... Er sieht seine Soldaten zu ganzen Gliedern fallen oder weicher, und ob aus

Au început a-şi aduna oaste străină de alte părţi şi a-şi mai împuternici oastea. Traian au adunat toată puterea oştirii sale şi înfierbântându-i cu mănie mare asupra lui Deţebal şi Deţebal din desnădăjduire s'au omorât cu suliţa lui singur şi capul lui cu bucurie l-au purtat împrejur în Roma pe toate uliţele, dară trupul l-au îngropat la Deva şi aşa la anul 104 după naşterea lui Hristos au luat toată crăimea Daţii.

Insă de multă biruinţă ce au făcut Râmlenii împotriva Daţiilor, spăimântându-se Daţii, au început unii a să ascunde, alţii a se împărţii într'ale ţări, iară alţii prin dealuri şi prin păduri a fugi şi a pustii ţara aceasta şi rămânând Ardealul Daţia cu foarte sălăşluitori puţintei, Traian împăratul au adus dintru a sa împărăţie râmleni [sau romani] şi iau aşezat întru această ţară, care atâta mulţime au fost, cât mai întâiu au luat supt stăpânire Koloşvar, adecă Clujul, ţara ungurească, Moldova, ţara rumânească, împărţindu-să până la Sibiu, la Braşov, cătră Samoş pre lângă ţinutul Clujului şi pre la Turda împrejur şi aşa s'au stăpânit ţara aceasta până la vremea împăratului Aurelian.

Acest împărat Aurelian nevrând a mai suferi tânjirea Daţiilor ce tânjia asupra Rămlenilor, căci s'au călcat ţara şi pământurile lor, s'au temut ca să nu iasă vreo zurbă [sau răzmiriţă] care să pricinuiască cumva pagubă împărăţii şi aşa la 284 au scos pe toţi rămlenii din pământul acesta al Daţii şi i-au aşezat în pământul Mezii, însă atâta vreme încât au fost rămlenii sălăşluitori în pământul acesta, sau rudit cu alte neamuri adecă cu ardelenii [Daţii]; rămlenii au luat în căsătorie fiice de ale rămlenilor. Eşind dară rămlenii din pământul acesta, mulţi din ce s'au rudit şi s'au căsătorit cu daţii, au rămas în pământul acesta şi aşa vedem o rămă-

Furcht, oder Verdruss, oder Verzweiflung, vermuthlich aus allen zusammen, stürzt er in seinen Degen und entleib sich mit *eigner* Hand. Held Traian siegt und zieht im Triumpf in seine Hauptstadt ein. Der Körper des Königs wurde unter den Toden aufgesucht, der Kopf abgebauen und in Rom nachher zur Schau ausgestekt. Der Rumpf soll aber in einem Hügel, nächst Diemburg [oder Deva] bedeckt, seine Auferstehung erwarten. So nahm *Diezwald*... so sein Königreich, ein trauriges Ende im 104-ten Jahre, nach Christi Geburt

Pag. 49. Diezwald war also aufs Hapt geschlagen, ermordet und aus dem Wege geschaft. Seine Soldaten... hatten sich in die Berge und Gebüsche zerstreuet, und denen Römern, die ihnen nun ihr Land raubten, freye Hände gelassen. Ein algemeines Schrecken hatte das Land verwüstet, die Städte waren leer, und Trajan sahe sich, so zu sagen, genöthigt, römische Colonien herein zu ziehen, die es einnehmen, und nach römischer Weise anbauen sollen...

Pag. 51 52. Die wichtigsten von diesen sind die, so das neue *Ulpia Trajana* und *Apulum*, oder Carlsburg einnahmen. Es wurde aber alles angefüllt, Ungarn, Moldau und Walachey, und im Lande waren mehrere derselben, bey Hermannstadt, Kronstadt, und höher gegen Abend und Mitternacht, am Szamos hinunter, im Klauseuburger Distrikt, und bey Torda herum.

Pag. 63 [Aurelian] zog alle seine *Colonien* aus Dacien heraus... Er quartierte die heraus gezogene Legionen in einen Theil von Mösien, welchem er den Namen des neuen, oder des *Aurelianischen Daciens* beylegte.

Pag. 65—66. Aus dieser Zeit erhalten sich aber in unserem Lande bis auf den heutigen Tag lebendige Denkmale, welche stärker als alles angeführte vor der Römer Daseyn sprechen, das sind die Walachen, die wir so häufig um uns haben... So aufsässig und feindselig die Dacier sich gegen die Römer im ganzen bezeugten, so fehlte es doch nicht an vielen, die sich durch Heyrathen mit ihnen verfreundschaftet und verschwägert hätten, und bey diesem allge-

șiță a vestiților rămlenii în țara Ardealului până în ziua de astăzi.

Această dar rămășiță a rămlenilor, iubiților de D-zeu pravoslavnici creștini, ce au rămas în țara aceasta, sântem chiar însuși noi rumânii cari până acum ne aflăm și ne numim și romani.

meinen Auszug der Römer zurück geblieben wären. Sie waren nicht eben so schlechte Leute, wie man insgemein vorgiebt, die weil sie nichts besonderes zu verlieren gehabt hätten, zurükgeblieben wären, hingegen giengen nur die hinaus, die wenig oder nichts zu verlieren hatten...

Sie [die Walachen] heissen sich in ihrer Sprache noch immer, Rumuni [Romani], reden die lateinische Sprache beynahe reiner als sie selbst in Italien gesprochen wird, und die meisten ihrer Sitten haben sich aus alten römischen Gewohnheiten noch immer unter ihnen erhalten".

Iată dar, pravoslavnici, creștini, pricina seminții noastre în țara aceasta, cumcă în scurt voiu să zic, cumcă sântem o rămășiță a romanilor în pământul acesta rămasă.

Cunoscând mai marii patroni, înțelepții neamului nostru această vrednică de laudă veche seminție a noastră rămlenească că au lipsit însuș întru a lor străduire, a mijloci pentru aflarea norocirii noastre, care pre lângă datornicia smerita mulțămire ce avem a arăta cătră cei mai mari ai noștri ce să străduesc pentru binele nostru, trebue și noi înșine a ne strădui spre a câștiga vrednicie de ajuns întru câștigarea cinstii și a norocirii noastre, care cuprinde a doua parte a voroavei mele, mă rog de ascultare.

Ce, sânt toate frumsețiile lumii aceștia? Ce folos aduce minunata făptură? Ce sânt bunătățile și bucuriile folositoare omului nepriceput și nesăvârșitoriu și nesimțitoriui care nu viețuește după cum se poartă și trăesc neamurile, cele luminate cu învățătura și cu înțelepciunea, așa îndestularea cinstii și odihna să lipsește, în care să află nepedepsită la minte. Duhul inimii sale, a-și ridica spre bunătatea și spre mila lui D-zeu, nici într'un chip nu poate până ieste întru întunerecele ochilor, mintiii și a inimii! Ceriul și pământul înzadar îi binevestește bunătatea lui D-zeu, a ziditoriului lumii și a Părintelui luminii! Dobitoacele, florile și alte ce să târăsc pre pământ, ne dă pildă toate la vremea sa. Eșind și înplinind datoria sa ca noi așa să urmăm precum pomul întâi înverzește apoi înflorește, mai pe urmă dă rodul său, dară noi din pruncie până la bătrânețe tot într'o stare rămânem nici înverzind cu bunătatea, nici în-

florind cu faptele creştinătăţii, nici adunând rodul credinţii, nesocotind folosul sau paguba ce să pricinueşte dintru aceste zidiri.

Intocmai de D-zeu pravoslavnicilor creştini, întocmai şi asemenea este omului nepedepsit şi fără de înţelepciune şi câştigarea norocirii şi a cinstii sale. Dela toată norocirea şi cinstea ce câştigă neamul omenesc despre a lui şi parte, două lucruri i-să cere, una din câştigarea norocirii sale, a să folosi pre sine, iară a doua mai vârtos pre vecinul său. Cum dară va putea un om din câştigarea norocirii sale, pre sine şi pre vecinul său a folosi, dacă nu ştie calea şi chipul întrebuinţării norocirii sale către sine şi către vecinul său, şi ce este mai mult, cum va putea un nenorocit pre altul a noroci, ce nu numai nu-l va noroci, ci mai tare îl va cufunda în noianul nenorocirii. Drept aceea ca să întrebuinţăm câştigarea norocirii noastre după cuviincioasă şi adevărată măsură, iată că trebue a ne strădui întru aflarea înţelepciunii cei adevărate, a gusta din nectarul maicii noastre învăţături, spre a fi adevăraţi vrednici ori în ce stare a norocirii noastre.

Dară D-zeu cel adevărat, Părintele luminilor, cela ce şade întru slavă, pre scaunul slavei sale şi cu ochi milostivi caută şi priveşte spre acela, care umblă întru faptele lui cele bine plăcute, D-zeu cel atotmilostiv, atotîndurătoriu să ne deschiză nouă nevrednicilor mintea şi limba a cunoaşte şi a ne putea învrednici cu arătata, smerită mulţămire însuşi către Preaosfinţitul stăpânul nostru cel sufletesc, carele nu cruţă starea bătrâneţelor sale, ce până în ziua de azi s'au străduit şi să strădueşte spre aflarea norocirii noastre ocârmuind turma sa cea aleasă cu toiagul păstoririi sale spre paşurile cele nouă şi fiilor noştri folositoare. Mulţămită drept aceea de obşte să mulţămim părintelui nostru şi stăpânul cel sufletesc carele însuşi întru a preaosfinţii sale osteneală pentru binele şi norocirea vechiului, vestitului neam al Romanilor s'au străduit. Să mulţămim Preaosfinţitului stăpânului nostru, carele au mijlocit şi mijloceşte a ne scoate instarea ticăloşii şi a slăbiciunii pentru nevrednicia noastră. Cu adevărat că dintru aceste urmări cuvântul proorocului David să va împlini, unde zice: „Adevărul din pământ au răsărit şi dreptatea din ceriu au

privit. Domnul tărie norodului său va da, Domnul va blagoslovi pre norodul său cu pace". Amin.

„S'au scris această istorie a rumânilor din țara Ardealului, din nemțește în rumânește la anul 1792 August 22, prin mine popa Sava Popovici cel bătrân ot Rășinari".

*

Preasfințitul stăpân sufletesc, care n'a crutat *starea bătrânețelor sale,* în lupta pentru revendicări de ordin bisericesc, național și politic pe seama credincioșilor săi, nu putea fi altul decât episcopul Gherasim Adamovici.

Este un titlu de merit excepțional pentru acest păstor sufletesc, că deși străin prin originea sa de credincioșii, pe care a fost chemat să-i povățuiască în timpuri destul de grele, s'a știut identifica deplin cu interesele, cu suferințele și aspirațiunile lor. Deaceea îndemnurile protopopului Sava Popovici către Rășinăreni, spre a-i îndupleca să exprime „mulțămită de obște" acestui vrednic ierarh, erau sincere și îndreptățite. Gherasim Adamovici avea atunci vârsta de 60 ani [se născuse la 1732] și între puținii prietini intimi ai săi, în Ardeal, putea socoti pe preotul Sava din Rășinari, căruia în semn de răsplată pentru râvna sa de progres, i-a încredințat și scaunul protopopesc al Sibiiului și pe acela de asesor, uneori chiar de președinte al consistorului episcopesc.

Cele patru chestiuni, asupra cărora a încercat Sava Popovici să lămurească pe credincioșii săi la 22 August 1792 în felul arătat în această „temă" a sa, au frământat și de atunci încoace și vor continua să mai frământe cugetarea Românilor doritori a cunoaște partea cea mai întunecoasă a istoriei lor naționale asupra căreia planează umbrele trecutului îndepărtat.

Dr. I. Lupaș,
membru al Academiei Române.

Păstrând principiul ierarhic, ortodoxia însemnează — totuși — libertate și, prin urmare, responsabilitate. Biserica ortodoxă nu este o armată încătușată prin disciplină și prin supunere unui singur șef, ci poporul lui Dumnezeu, cu păstorii săi legali, cari sunt în acelaș timp părinții și șefii lui...

S. Bulgakoff.

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.

(Urmare).

„Paris, Mercuri 18 Februarie 1852.
Str. Univesității 69".

Mă hotărâsem ca dupăce voiu părăsi palatul nunții lui să trec pe la arhiepiscopie. M'am dus și dupăce am terminat, am dat socoteală de audiență, care a decurs cam în următorii termeni: „Monseniorul nunțiu mi-a spus că nu poate să ceară pentru mine memoriul consilierului Indexului. Congregația nu obicinuește să comunice astfel de lucruri. „Decretul zic, nu mi-a fost adus la cunoștință". Atunci el mi-a arătat un mic imprimat, pentru a mă convinge că decretul exista în realitate. Am surâs văzând acest fel de notificare. Nunțiul a băgat de seamă și mi-a spus că tribunalele romane în genul Indexului nu obicinuesc decât procedeuri secrete și n'are norme asemănătoare cu ale altor tribunale. Am făcut observația că în Franța se întrebuințau procedeuri mai în conformitate cu dreptul canonic și că niciodată nu s'a recunoscut autoritatea Congregațiilor romane. Nunțiul mi-a răspuns: Legislația s'a schimbat; astăzi nu se raționează mai mult ca în timpul Parlamentelor. Să mă ertați Monseniore, am răspuns, Concordatul care e temelia actualei noastre organizații religioase, a consfințit libertățile Bisericii galicane în loc să le abroge, și trimisul Papei Caprara a trebuit să declare înaintea promulgării Concordatului printr'o cuvântare solemnă, că le va respecta în exercițiul funcțiunilor sale".

Monseniorul Garibaldi era vădit jenat și în loc să continuăm discuția pe acest teren, revenind la chestiunea mea zise: „Papa vorbește prin Congregația Indexului, prin urmare trebue să ne supunem lui, căci el a zis: *Pasché âgnos, Pasché ovêchs.* Am rostit cuvintele acestea ca și Excelența Sa, cuvinte, cari au înveselit pe arhiepiscop și acoliții săi ce m'ascultau. Am răspuns Excelenței Sale: „Congregația Indexului nu e Papa și această Congregație nu e recunoscută în Franța. Monseniorul episcop de Mans, Bouvier, o afirmă în cursul său de teologie, și iezuitul P.

Gury, o confirmă deasemenea în teologia sa tipărită la Roma cu aprobarea cuvenită".

Dupăce ne-am întreţinut vre-o oră în felul acesta, Monseniorul Garibaldi mă sfătui să mă adresez direct prefectului Congregaţiei.

Am văzut că Monseniorul Garibaldi nu era un vultur; însă m'a primit foarte cinstit.

Ca să fiu consequent sfatului său, am scris cardinalului Brignole următoarea scrisoare:

«*Monseniore!*

„Printr'un decret cu data de 22 Ian. 1852, lucrarea mea întitulată: *Istoria Bisericei Franţei* a fost pusă la Indexul cărţilor oprite. Fiindcă acest decret nu mi-a fost notificat, am luat cunoştinţă de el din ziare la 17 Februarie ce-a trecut.

„Preot devotat Bisericii a trebuit să fiu adânc mâhnit, Monseniore, văzându-mă aşezat fără să fiu dinainte avertizat, de o congregaţie romană, printre scriitorii a căror ortodoxie e bănuită de credincioşi. Eu nu ştiu, Monseniore, pe ce motive şi-a întemeiat Congregaţia Indexului censura sa, pentrucă nu văd nimic în cartea mea ce ar putea fi interpretat într'un sens contrariu adevăratei credinţe. Prin urmare trebue să cred că pricinile au fost cu mult mai serioase.

„Pentru aceasta, Monseniore, am onoarea a Vă scrie prezenta şi a vă ruga să interveniţi să mi se trimită memoriul consilierului Indexului, în legătură cu lucrarea mea, *ca să pot profita de observaţiile ce le conţine şi să îndrept astfel greşelile ce le are cartea.*

„Am onoare a fi Monseniore, al Eminenţei Voastre, cel mai umil şi supus serv: **„Abatele Guettée".**

Cardinalul Brignole nu s'a grăbit cu răspunsul. In sfârşit am primit dela Monseniorul Garibaldi, scrisoarea următoare:

«*Domnule abate,*

„Am primit scrisoarea ce-aţi binevoit a-mi adresa cu data de eri. Dacă binevoiţi daţi-vă osteneala şi treceţi pe

la mine mâine între orele 12 și 1, am să vă spun ceva în legătură cu obiectul de care e vorba.

„In așteptare reînoesc asigurarea sentimentelor mele dinstinse. **S. Arhiepiscop de Myre N. S.**

«Paris 23 Nov. 1852».

Nunțiul, după cum vom vedea, nu se zăpăcise. Când m'a primit, tocmai părăsia masa; și stomacul i se plângea cu glas înalt de munca la care a fost pus. Mi-a spus că prefectul Congregației mi-a trimes vorba că pentru a cunoaște greșelile cărții mele va trebui să mă adresez la oameni învățați și cu doctrină sănătoasă.

Par'că membrii Congregației Indexului n'ar fi fost.

La vorbele umflate din conversația ce-am avut cu M. nunțiu a trebuit să mă stăpânesc. Am reluat teza din audiența trecută și-am citat pe Bossnet în favoarea mea. Excelența Sa mi-a răspuns: *«Ah Bôchoi, Bôchoi al d-voastră»!*

Părăsind pe nunțiu, m'am dus la arhiepiscopie unde s'a râs mult de naivul Garibaldi care disprețuia atâta pe *Bôchoi*. Printre ceice râdeau mai tare era abatele Darboy care venia în audiență la arhiepiscopie. Il plasase deasupra de grajduri dar avea influință asupra arhiepiscopului care îi fusese recunoscător, apărându-l contra excentricului Combalot.

Darboy își făcea planul său: „Voi fi episcop, îmi spunea el într'o zi, și d-ta, d-ta nu vei fi. Pentruce aceasta am zis? — Pentrucă d-ta mergi drept înainte fără a ține în seamă piedecile. Geometrii pretind că linia dreaptă este cel mai scurt drum între două puncte. Aceștia sunt proști. Linia strâmbă este mai scurtă; înconjurând obstacolele nu ești expus să-ți pierzi capul și îți ajungi scopul. Din acest punct de vedere, am răspuns, ai dreptate; însă eu nu sunt de loc ispitit ca urmând linia curbă să merg ca șarpele. Omul nu e făcut să meargă astfel; linia dreaptă e cea mai bună și cea mai nobilă".

Darboy venise la Paris încărcat de anatemele episcopului său, Parisis, pe atunci episcop de Langres. La Paris Darboy a lucrat zilnic la tipografia Migne; s'a vârât în presa *bună* și a făcut o dare de seamă elogioasă pri-

mului meu volum în *le Correspondant.* Arhiepiscopul Sibour l-a primit în clerul său și l-a numit preot de liceu. De aci a sărit la arhiepiscopie după ce-a ars tămâie în cinstea domnului și stăpânului său. A ajuns episcop după aceea; și devine și arhiepiscop de Paris. Avea dreptate când îmi spunea c'o să ajungă episcop. Singurul lucru pe care nu l-a prevăzut a fost Comuna și glonțul care l-a găurit în închisoarea de la Roquette. Acesta e dosul medaliei. Mi-ar plăcea mai mult să nu port nici odată mitra episcopală decât să am plăcerea să fiu condus la Roquette pentru a primi o lovitură de pușcă.

Parisis care se arătase la Langres dușman al lui Darboy a fost transferat la Arras unde urmă pe cardinalul de la Tour d'Auvergne-Lauraguais. Acest episcop de familie mare, mi-a aprobat oficial cartea mea și chiar m'a rugat să pun aprobarea în fruntea unuia din volume. Ceeace m'am grăbit să fac. Urmașul său era fiul unui negustor de varză din Orleans. El a fost unul din cei patru pe cari i-am consultat pentru a fi în nota prefectului Congregației. Un personaj așa de ilustru n'a putut să-mi răspundă fără a se înjosi. N'a binevoit să-mi scrie.

Al doilea pe care l-am consultat a fost M. Pie, episcop de Poitiers care devenise de atunci un personaj atât de sus pus. El nu era așa de ultramontan cum a devenit mai târziu, când era la Chartres, urmaș al Monseniorului Clausel de Montal, binefăcătorul său. Acest bun episcop, atunci când am avut ocazia să-i vorbesc, era un sincer galican dupăcum a și dovedit-o prin broșurile sale. N'a fost el acela care m'a denunțat Indexului: avea pentru mine o adevărată dragoste și chiar mi-a dovedit aceasta.

Totuș mă înșelam în privința M. Piu. Pe când îi ceream sfatul el mi-a trimis acest răspuns scris de mâna lui dela început și până la sfârșit:

Episcopia de Poitiers „Poitiers 5 Iunie 1852".

«*Domnule abate,*

„E adevărat că a D-Voastră *Istorie a Bisericii Franței* pe care episcopia mea a aprobat-o, mi s'a părut demnă de mustrare în unele puncte.

N'am denunţat această lucrare la Roma nici direct nici indirect. Dar dacă nici nu mi-a trecut prin gând, să iau această iniţiativă, nu puteam desaproba pe venerabilii noştri colegi cărora le-a fost impusă această penibilă datorie.

„Cât despre mine, ştiam ca Monseniorul episcopul d-voastră v'a adresat observaţii foarte serioase, cu bunătatea sa obicinuită, pentru a vă pune în vedere nu numai pasagiile cele mai greşite, dar cele patru sau cinci idei greşite de unde purced în special erorile cărţii, în aşa fel încât schimbând felul de gândire asupra acestor puncte vă va fi foarte uşor să schimbaţi în întregime spiritul lucrării. — E cât se poate de regretabil, domnule, pentru d-voastră că n'aţi ţinut seamă de avertismentele şi propunerile Monseniorului de Blois.

„Imi veţi spune că veţi cerceta cu o atenţie mai serioasă observaţiile ce vi le-am comunicat şi le veţi adopta dacă vor fi întocmai cu sistemul dv. de absolută imparţialitate istorică. Vă cruţ de osteneala acestei examinări şi de aprecierea notelor mele. Datorez timpul meu diecesei mele nemăsurat de mare şi datoria de a propăvădui nu-mi lasă nici un moment liber pentru discuţii. De altfel eu nu v'am spus nimic mai mult decât vă spuse cu mai multă ştiinţă şi autoritate Monseniorul de Blois căruia trebuia să vă supuneţi şi să-i urmaţi propunerile binevoitoare.

„Un ultim cuvânt Domnule. Imi vorbiţi de prietinii d-voastră cari nu v'au adus decât laude şi numiţi adversari şi duşmani pe toţi aceia cari nu-i imită. E foarte rău domnule că nu se ia poziţie contra prietinilor d-voastră cari laudă fără nici o jenă o carte desaprobată de toţi şi pusă apoi la Index de Sf. Scaun. Vă rog domnule abate să consideraţi ca adevăraţi prietini şi buni sfătuitori pe aceia cari vă vor spune că lucrarea dv. are părţi foarte bune şi că aceasta ar fi pentru catolici un adevărat prilej de bucurie, nu numai când s'ar spune de dv. înainte de toate: *Auctor laudabiliter se subjecit* dar mai ales despre lucrarea dv. că a fost scoasă de sub censură pentrucă a fost *emendatum in melius et correctum.*

„Daţi-mi voie, Domnule, ca potrivit vechilor obiceiuri epistolare să nu-mi isprăvesc scrisoarea fără a vă exprima sentimentele ce vă datorez şi pe cari mi le impun carac-

terul dv. Cu tot devotamentul și distinsă considerare am onoare a fi, domnule abate,

„Cel mai umil și supus serv

„† L. E. episcop de Poitiers".

Astfel Monseniorul Piu n'avea timp să-mi facă observații, dintre aceia cari mi-au aprobat lucrarea, nu-mi admitea toate părerile, dar pentru nimic nu s'ar fi declarat în favoarea punerii la Index. Acest lucru era așa de puțin firesc încât nimeni, nici Piu, nici Gousset. nici Pallu, nu voia să fie amestecat în el.

Cari erau *venerabilii colegi* ai M. Piu cari s'au însărcinat cu aceasta? Ii cunoștea bine. Era, mai întâi, vecinul său episcopul Rochelle-i Villecour, care se remarcase printr'un poem latin al cărui titlu n'aș putea să-l redau în franțuzește. Dar, cum zice Boileau: „Limba latină în cuvinte jignește buna cuviință". Deci poemul latin al lui Villecour era întitulat: *De crepitu.* Imaginația sa se desfăta în a cânta o urâtă infirmitate a naturii omenești.

La această murdărie adăogase o alta, un pamflet mârșav contra Bisericii Franței și în special împotriva lui Bossuet. Era firesc ca, cel care defăimase Biserica Franței să se declare dușmanul istoricului său. Villecour, silit să părăsiască scaunul episcopal se retrase la Roma unde unde deveni cardinal.

Un alt *venerabil coleg* al M. Piu era tot un vecin, Baillès de Lucon. Iși conducea atât de bine dieceza încât fu alungat. Și-a găsit refugiul tot la Roma însă n'a fost făcut cardinal pentru ca să nu supere pe Napoleon III. A scos o broșură asupra Indexului; vom vorbi despre ea.

Un al treilea *venerabil coleg* al M. Piu era deasemenea unul dintre vecinii săi, episcopul de Angoulême, numit Cousseau, un ilustru necunoscut, cu care am avut un mic schimb de scrisori pe cari le voi reda îndată.

Iată pe *venerabilii* colegi ai M. Piu cari m'au denunțat prin mijlocirea lui Gauthier zis și: nas borcănat (néz à la bordelaise). Dacă M. Piu nu a voit să se amestece în această ticăloșie a ultramontanismului e că avea oarecare grije de demnitatea sa personală.

Ceeace mi-a scris M Piu, pomenind de observațiile Monseniorului Pallu, probează că știa cu mult mai multe

decât mine. Cele patru sau cinci propoziţii de cari vorbeşte, amintesc cele *cinci propoziţii* pe cari prea învăţatul Morisset voia să le scoată din primul meu volum, dupăcum iezuiţii au extras cele *cinci propoziţii* din cartea lui Jansenius pentruca să cunoască spiritul în care e scrisă. M. Pallu primise după cât se părea, ideea faimosului savant care se numia Morisset. Aceasta nu mă miră, dar n'am ştiut decât dela M. episcop de Poitiers.

Am vorbit de observaţiile Monseniorului Pallu; s'a putut vedea dacă ele erau aşa grave dupăcum binevoia să mi le descrie M. Piu. Tonul mieros al câtorva fraze era după cât se pare provenit din *blândeţe;* nu m'aş fi îndoit, fiindcă scrisoarea M. Pallu e plină de venin şi însinuări perfide. El are cu adevărat o concepţie unică în felul ei când mă sfătueşte să consider ca buni prietini pe acei cari căutau să-mi facă răul. Monseniorul Pallu era de asemenea partizan al acestei doctrine care ni se părea mai mult decât eretică.

In definitiv, M. Piu n'a avut să-mi facă observaţii fiindcă eu aveam intenţia să le cercetez înainte de a le primi. M. episcop de Poitiers, un om aşa sus pus, se putea coborî până la o discuţie cu mine? Eu trebuia să mă supun infailibilităţii sale, a M. Pallu şi mai ales Congregaţiei Indexului.

Ei bine, eu îndrăznesc să susţin ca M. M. Piu şi Pallu nu erau infailibili; că aveam dreptul să pun la îndoială observaţiile lor şi că eram îndreptăţit să nu recunosc în Franţa autoritatea Congregaţiei Indexului.

Al treilea dintre episcopii consultaţi de mine a fost M. cardinal Gousset, arhiepiscopul oraşului Reims.

Iată răspunsul:

Arhiepiscopia de Reims.

«*Domnule abate,*

„Am primit scrisoarea prin care îmi cereţi să vă comunic notele sau observaţiile pe cari le-aş fi putut face asupra lucrării d-voastră întitulată: *Istoria Bisericii Franţei.* Astăzi n'aş putea decât să repet ceeace v'am spus într'o întrevedere particulară, necitind din această lucrare decât

o mică parte din volumul al VI-lea. Dar dacă doriți să vă fac cunoscut faptul care a determinat Congregația Indexului să condamne *Istoria Bisericii Franței*, o voi supune cercetăriii câtorva teologi pricepuți și în acelaș timp o voi examina însumi în întregime.

„Totuş eu nu pot şi nu sunt dator să mă însărcinez cu acest lucru decât cu două condiţii: întâia, că mai înainte de toate veţi face cunoscut în mod public supunerea dv. hotărârii Congregaţiei Indexului, care a censurat *Istoria Bisericii Franţei*, adăogând că *nu aprobaţi tot ce această lucrare conţine împotriva învăţăturii şi spiritului Sfintei Biserici Romane*. Ingăduiţi-mi să vă spun că nu ar fi trebuit să aşteptaţi acest prilej pentru a săvârşi acest act de supunere.

„A doua condiţie este să consimţiţi ca toate corectările pe cari voi găsi de cuviinţă să le fac să fie supuse nu aprecierii dv. nici discuţiei particulare, ci cercetării Congregaţiei Indexului care singură are privilegiul de a judeca în această chestiune dacă corectările vor fi îndestulătoare ca să ridice censura şi să îngăduie citirea operii.

„Dacă primiţi aceste două condiţii cari, evident, n'au nimic neobişnuit, puteţi să contaţi pe devotamentul meu şi pe interesul sincer pe care am avut prilejul să vi-l mărturisesc prin grai când v'am pus în vedere unele pasagii criticabile din volumul al VI-lea. Căci am fost condus de aceleaşi sentimente când m'am mărginit să opresc lectura *Istoriei Bisericii Franţei* seminariştilor mei, rămânând strein de orice demers având ca scop condamnarea de către Sf. Scaun.

„Primiţi, Domnule abate, asigurarea distinsei mele consideraţiuni. **„Cardinalul Gousset arh. de Reims".**

«Paris, 30 Mai 1852».

I-am răspuns Eminenţei sale că îmi impunea astfel de condiţii pe cari nu mi le ceruse nici prefectul Congregaţiei.

M. Gousset îmi răspunse că îşi menţinea scrisoarea. Astfel trebuia să deviu ultramontan ca Excelenţa Sa căci altfel nu voia să-mi arate pretinsele mele greşeli. M. Gousset spunea în scrisoarea sa că nu a citit decât o *mică parte*

din al şaselea volum şi că mi-a semnalat câteva pasagii din acest volum cari *pot fi contestate.* M. Gousset nu mi-a arătat volumul în chestiune. El mi-a vorbit ca şi când ar fi citit lucrarea în întregime. Am luat notă părăsind audienţa ceeace Eminenţa sa nu făcuse fără îndoială.

Al patrulea episcop pe care l-am consultat a fost M. Pallu, episcop de Blois. Iată răspunsul ce mi-a adresat:

«Blois, 12 Iunie 1852».

«*Domnule abate,*

„A trebuit să fac câteva drumuri cari mi-au întârziat răspunsul la ultima dv. scrisoare.

„Aş fi dorit ca dv. să vă fi supus cu mai multă simplitate şi să urmaţi exemplul pe care l-au dat mai multe feţe bisericeşti distinse în timpul din urmă. Iată ce aşteaptă adevăraţii dv. prietini dela d-voastră.

„Imi cereţi să vă fac cunoscute *toate* observaţiile mele asupra lucrării dv. ca să puteţi lucra la corectarea ei. Imi promiteţi să ţineţi seamă de observaţiile mele dacă, după cum veţi crede, vor fi fondate şi de a-mi expune în mod respectuos motivele pentru cari nu le-aţi putea accepta dacă aţi putea face aceastā fără a vătăma adevărul istoric. Mă încunoştiinţaţi de-asemenea că aţi cerut acelaş lucru arhiepiscopului de Reims şi episcopilor de Arras şi Poitiers.

„V'am scris domnule abate, o scrisoare în care V'arăt-am cauzele cari mă împiedecă să Vă satisfac cererea în aceste condiţiuni, când dl abate Garapin mi-a făcut cunoscut că Monseniorul cardinal de Reims a numit o comisiune cu scopul de a Vă arăta corecturile ce trebuesc făcute cărţii. Reflexiile pe cari le făceam în scrisoare, devenind din aceleaşi motive fără obiect, cred că e fără de nici un folos să vi le mai transmit, şi mă rog lui Dumnezeu din toată inima să dea un sfârşit fericit afacerii D-Voastră spre binele dv. şi folosul Bisericii.

„Primiţi, domnule abate, asigurarea celor mai distinse sentimente ale mele şi totdeauna devotate.

„† L. Th. Episcop de Blois".

[Va urma]. **Ilie Beleuţă.**

Giovanni Papini.

TESLARUL.

Încă nu sosise momentul ieşirii definitive: Isus nu auzise încă vocea lui Ioan. El reluă cu părinţii săi, din nou, drumul Nazaretului revenind la dugheana lui Iosif pentru a-i da ajutor la lucru.

Isus n'a cercetat şcoalele scribilor, nici pe cele ale Grecilor, dar El a cunoscut trei profesori, mult mai mari decât învăţaţii: natura, lucrul şi Cartea Sfântă.

Să nu uităm niciodată, că Isus a fost un lucrător, fiul adoptiv al unui lucrător. Nu trebue să se uite nici aceea, că El s'a născut sărac printre oameni de rând, cari îşi câştigau traiul prin munca mâinilor lor şi chiar El însuşi, înainte de a vesti lumii mântuirea, şi-a câştigat pâinea zilnică prin mâinile sale. Aceste mâini cari au binecuvântat pe cei sărmani, au însănătoşit pe cei leproşi, au dat orbilor vedere, au înviat pe cei morţi, aceste mâini cari fură străpunse de cuie pe cruce, cunoscuseră sudoarea muncii, fiertura osului şi crampele; erau mâini cari mânuiseră instrumentele de lucru, ştiind să bată cuiul în lemn: mâini de lucrător.

Isus a prelucrat materia înainte de a prelucra sufletul; El a fost sărac înainte de a pofti pe cei săraci la ospăţul Impărăţiei sale. Coborâtor din rege, El nu s'a născut în bogăţii, sau în vre-un pat de purpură: fiul lui Dumnezeu s'a născut într'un staul. El nu face parte din clasa celor mari, din aristocraţia războinicilor, din societatea celor bogaţi, sau din sinedriul preoţilor. El se naşte din ultima clasă a poporului, care nu are de desubt de ea decât pe cerşetori, vagabonzi, sclavi, criminali şi prostituate. Şi când El a devenit lucrător al sufletului, El se coboară încă în mijlocul acestei pleve inferioare a plebei. Inainte de a coborî în infernul celor morţi, El se va coborî în infernul celor vii. In eterna ierarhie omenească El nu este decât un sărac.

Meşteşugul lui Isus este vechiu şi sfânt. Plugarul, fierarul, zidarul şi teslarul, sunt cei patru muncitori, ale căror meşteşuguri sunt cele mai amestecate în viaţa omenească — cele mai nevinovate, cele mai religioase: pe când soldatul degenerează în jefuitor, negustorul în aventurier, marinarul în pirat, ei nu pot să se corupă, nici să tradeze. Ei lucrează materiile cele mai obicinuite; le transformă sub ochii tuturor, în serviciul tuturor, în lucrări vizibile, solide şi concrete. Plugarul brăzdează glia şi scoate pâinea, care hrăneşte pe cel drept, tot atât de bine ca şi pe ucigaş; zidarul ciopleşte piatra şi ridică fiecăruia casa sa: săracului, regelui şi lui Dumnezeu; fierarul roşeşte şi moaie fierul, care va fi sabie, fier de plug sau ciocan; teslarul retează cu ferestreul şi bate în cuie lemnul pentru a face poarta care apără casa, patul pe care va muri cel nevinovat, ca şi cel vinovat.

Aceste lucruri ordinare, aceste lucruri comune şi de trebuinţă aşa de obicinuite şi de atâta trebuinţă încât noi nu le mai observăm, că ele se desfăşoară înaintea ochilor noştri obicinuiţi cu minunăţii, sunt cele mai simple creaţiuni ale omului, dar şi cele mai necesare şi miraculoase.

Isus ca teslar a trăit în timpul copilăriei sale în mijlocul acestor lucruri pe cari le fabrica, cu mâinile sale, şi prin mijlocul lor pătrunse El mai întâiu în comunitatea oamenilor, în intimitatea zilnică şi sfântă a casei. El făcu masa în jurul căreia să se aşeze cu prietinii săi, chiar dacă printre ei va fi şi un trădător, patul pe care omul respiră întâia şi ultima dată; cufărul în care tânăra ţărancă îşi grămădeşte sărmanele sale boarfe, prestelcile sale, basmalele de sărbătoare şi cămăşile de zestre; covata în care plămădeşte pâinea înainte de a o pune la cuptor; scaunul pe care să se aşeze bătrânii în apropierea focului, seara vorbind de tinereţea apusă.

Şi adeseori pe când talaşul încârlionţat se încovoia pe tăişul rindelei sau rumegătura de lemn cădea în scârţăitul ritmic al ferestreului, Isus trebue să

se fi gândit la promisiunea Tatălui, la cuvintele profeţilor, la o lucrare care nu va mai fi din linii şi din bârne, ci din spirit şi adevăr.

Meşteşugul îl învăţă să trăiască, să transforme lucrurile moarte şi inutile în obiecte de trebuinţă şi pline de viaţă; căci materia cea mai de nimic, lucrată, sculptată, poate să devie preţioasă, amică de ajutor; căci în sfârşit mântuirea este o transformare: dupăcum dintr'o buturugă strâmbă şi pământoasă de maslin se poate scoate patul pentru copil sau soţie, deasemenea, dintr'o depravată şi dintr'un zgârcit cumplit poţi face doi cetăţeni ai împărăţiei lui Dumnezeu. Traducere de: Preot **D. Achimescu.**

MIŞCAREA LITERARĂ.

Diacon Al. N. Constantinescu: **Ortodoxism şi protestantism** [cu privire la actualitate] Bucureşti. Tip. Rom. Unite. 1927. Pag. 127. Lei 50.

Intr'o vreme, când mişcările unioniste în sinul Bisericii sânt în toiu, o carte ca cea de care ne ocupăm nu poate fi decât de cea mai mare actualitate. Părintele diacon Al. N. Constantinescu, profesor la Seminarul Central din Bucureşti, şi-a prins subiectul aşa zicând din atmosfera vremii! De aceea cartea Sf. Sale o citeşti cu interesul şi pasiunea cu care citeşti un articol de ziar.

Autorul stărue în deosebi asupra protestantismului, expunându-i cu destulă limpezime şi amploare evoluţia doctrinală, în toate punctele esenţiale. Temeiul acestei evoluţii este principiul liberului examen al Scripturilor sfinte — unicul izvor al doctrinei protestante. El a dus în chip firesc la acel exagerat individualism religios, care a fărâmiţat până la pulverizare protestantismul, încât astăzi aproape nu se mai poate vorbi de o Biserică protestantă. Pentrucă fiecare parohie, ba fiecare credincios, îşi are credinţa *sa.* Vrând să realizeze chipul Bisericii primare, protestanţii — pornind dela un principiu greşit — s'au îndepărtat aşa de mult de această Biserică, încât astăzi se miră ei înşişi, unde au ajuns. Ceice au pornit la drum cu deviza mântuirii „sola fide" nu mai au credinţă, fiindcă credinţa lor, în cea mai mare parte se reduce la „înţelepciunea veacului acestuia". Cultul — socotindu-l drept o magie deghizată — s'au lipsit şi de el. Şi-au văduvit viaţa religioasă de orice element mistic.

De-aci actuala sete după credinţă şi cult. Cu un cuvânt după „paradisul pierdut". De-aci setea după reintegrare în Biserica „una sfântă", după reecumenicizare.

Recentele „conferenţe mondiale" dela Stockholm şi Lausanne sunt simptomatice în privinţa aceasta.

Concluzia: Să ţinem cu sfinţenie la ortodoxismul nostru „care a durat în ciuda tuturor vitregiilor", fiindcă „a evitat compromisurile" totdeauna „pentru a păstra nealterat adevărul divin".

Acesta este cuprinsul deosebit a interesantei lucrări a păr. diacon Al. N. Constantinescu. Reliefăm importanţa acestei cărţi alcătuite pe baza unui studiu sistematic al situaţiei protestantismului actual, cu toatecă nu putem fi pretutindeni de aceeaş părere cu autorul. In special felul în care judecă Sf. Sa tendinţele unioniste bisericeşti ne pare greşit. D-sa face parte dintre ceice sunt stăpâniţi, măcar în aparenţă, de admiraţie faţă de Biserica Romei, care se retranşează în orgoliul ei şi întoarce spatele tuturor invitaţiilor la unire, cari vin de aiurea.

In acelaş timp în participarea Bisericii ortodoxe la această acţiune unionistă pare a vedea un început de concesii făcute din partea acesteia protestantismului, ale cărui intenţii n'ar fi dintre cele mai candide.

Mai întâi teama de contactul cu protestanţii are ceva jidovesc în sine. Deci strâmt. Mântuitorul s'a spurcat oare trecând prin Samaria? Noi credem că s'a întâmplat cu totul altceva. Sf. Evanghelie zice că „*trebuia* să treacă" pe acolo. Biserica ortodoxă trebuie să rupă odată cu izolarea în care s'a complăcut până acuma măcar în parte. Să treacă şi ea prin „Samaria"!

Protestanţii ne-au cunoscut aşa de puţin. Insuşi marele teolog Harnack („Das wesen des Christentums") dovedeşte despre ortodoxism o concepţie complect eronată. Astăzi situaţia e cu totul alta decât acum 20—30 de ani. Teologi de renume mondial şi oameni de o cucernicie nefardată — protestanţi cu numele — scriu despre Biserica ortodoxă lucruri deosebit de frumoase. Un Dr. Cadman descopere lumii apusene adevărul doctrinei ortodoxe, un Fr. Heiler arată frumuseţea neasemănată a cultului nostru. Se apropie de adevăr şi vor să-l pătrundă tot mai adânc.

Adevărat că această situaţie se datoreşte în mare parte teologilor Ruşi din împrăştiere. Ei au iniţiat opera de informaţie şi de lămurire a apusului protestant asupra ortodoxismului. Biserica oficială este oare obligată să le refuze concursul? Noi credem că dimpotrivă. Şi credinţa noastră isvoreşte din conştiinţa misionară a Bisericii ortodoxe. Deci participarea ortodoxismului la conferinţe ca

cele dela Stockholm şi Lausanne departe de a fi o greşală — este o datorie a Bisericii ortodoxe.

Că pe urma acestor conferinţe nu s'a ajuns la „rezultatul dorit?" Ba s'a ajuns. Căci reprezentanţii creştinismului separat în Biserici şi pulverizat în bisericuţe s'au întâlnit şi nu s'au speriat unii de alţii... Asta-i un rezultat. Cine a aşteptat altul, a fost un naiv. Unirea Bisericilor nu e nici o căsătorie civilă, care să se strice a doua zi, nici măcar o Societate a Naţiunilor închegată la porunca unor vremelnice necesităţi de ordin material.

Problema unirii Bisericilor reclamă mai întâi un timp îndelungat de *pregătire*. Reprezentanţii Bisericilor creştine vor trebui să se întrunească încă de multeori numai să creieze o *atmosferă* prielnică acţiunilor mai pozitive pentru realizarea sublimului — şi tocmai de aceea atât de îndepărtatului — scop.

Lucrarea Duhului sfânt trebue să fie întimpinată de oameni cu multă bunăvoinţă şi înţelepciune — nu cu vrăjmăşie izvorâtă din prejudiţii.

Aceste observaţii le fac nu atât pentru autorul cărţii de care ne ocupăm, cât mai ales pentru alţii. Pentru cei chinuiţi de coşmarul protestantizării noastre prin participarea la conferinţele unioniste.

Autorului nu-i putem fi decât mulţumitori, că ne-a dat o carte scrisă cu atâta vervă şi cu atâta entuziasm apologetic pentru Biserica al cărei slujitor vrednic este. Şi fiindu-mi prietin bun — ştiu că nu se supără, dacă îl rog, colegial, ca la viitoarea ediţie a cărţii Sf. Sale să trateze mai pe larg, *esenţa ortodoxiei* punând la contribuţie şi lucrările recente ale unor teologi ca N. Glubokovsky, N. Berdjaev, S. Bulgakoff, N. Arseniev, Fr. Heiler şi alţii.

In felul acesta cartea Sf. Sale, aşa de actuală prin cuprinsul ei, ar câştiga în amploare şi importanţă.

Prof. N. Colan.

*

Pr. Prof. Dr. Gh. I. Ghia: **Epistola sfântului Iuda,** introducere şi comentar. Editura „Ramuri", Craiova 1927. Pag. 87. Preţul 36 Lei.

Este al doilea comentar românesc la epistola lui Iuda. Adecă — la dreptul vorbind — întâiul; căci lucrarea părintelui Dr. V. Gheorghiu, eruditul profesor de studiu biblic dela Facultatea de teologie din Cernăuţi, asupra epistolei lui Iuda, a fost publicată în limba germană [1901]. De aceea, în sărăcia de literatură exegetică românească, studiul păr. profesor Dr. Gh. I. Ghia este un dar preţios pentru preoţimea noastră ca şi pentru oricine înţelege să zăbovească în ispitirea Scripturilor Sfinte.

Se vor găsi însă, de bunăseamă, şi nedumeriţi, cari se vor întreba: un comentar? Bine, dar de ce tocmai asupra epistolei lui Iuda? Este doar una dintre cele mai mici cărţi ale Legii celei nouă. Nu cuprinde nici învăţături de credinţă mai massive, ori unice. A fost o vreme, în care protestanţii o numiau, cu un oarecare dispreţ, „epistola de paie". Şi-apoi dependenţa ei de epistola a doua a Sf. Petru este vădită.

Dar asemenea observaţii sunt lipsite de temeiu. Mai întâiu valoarea cărţilor nu se măsoară cu metrul. Şi a doua oară, fiecare verset din sf. Scriptură este scump, fiindcă asupra fiecăruia a meditat un înţelept, sau a plâns un sfânt.

Epistola sf. Iuda însă nu e lipsită nici de frumuseţe nici de adâncime. Şi Biserica primară n'a greşit când a primit-o în canon. Veacurile de profundă şi intensă viaţă religioasă au totdeauna intuiţia valorii lucrurilor, mai mult decât celece stau sub obsesia raţionalismului trufaş.

Epistola lui Iuda are o îndoită importanţă istorică-apologetică şi practică pentru toate vremile. Ea este îndreptată îndeosebi împotriva ereziilor dogmatice şi morale ale primului veac creştin, dar cuprinde şi îndrumări şi poveţe de viaţă creştinească, a căror valoare n'o epuizează timpul.

In partea întroductivă care cuprinde jumătate din lucrarea întreagă, părintele Ghia elucidează cu destulă iscusinţă controversele ivite în jurul acestei cărţi a Noului Testament, soluţionându-le în limitele posibilităţii ce o îmbie actuala stare a cercetărilor biblice. Comentarul este făcut cu aparatul ştiinţific necesar, fiind lipsit totuşi de acele amănunte, cari dacă pentru omul de specialitate sunt totdeauna de interes, pentru lectorul de rând, de cele mai multe ori sunt un balast.

Expunerea, de o remarcabilă fluiditate şi limpezime.

Prof. N. Colan.

CRONICĂ.

† **Valeriu Branişce.** Par'că ne urmăreşte o fatalitate. Toţi oamenii zilelor mari, oamenii crescuţi şi încercaţi în zile grele ni sunt smulşi rând pe rând, unul după altul, ca frunzele toamna, de vânt. E adevărat, că eroii, în zilele noastre cu narcotice şi stupefiante puse la îndemâna prea multora, trebue să-şi îngroape faţa în manta şi să doriască să ajungă cât mai repede în lumea eroilor, fiindcă aici înţeleg că par a nu mai avea rost. Totuşi, prea mulţi, prea mulţi se duc.

Valeriu Branişce trecut la cele vecinice până n'a împlinit nici măcar 60 ani, este profesorul dela Braşov la vârsta de 22 de ani, care după profesură de abia doi ani simte lipsă de o manifestare mai din plin a sufletului său. Trece în redacţia „Tribunei" dela Sibiu. Fermecându-l Banatul, se duce să toarne nădejdi şi tărie în sufletele Românilor de acolo şi întemeiază ziarul „Dreptatea" în Timişoara. Scrisul lui Valeriu Branişce aprinde aşa de mult sufletele, încât şi guvernul unguresc se aprinde, şi pentru a-i mai domoli nervii socoate indispensabil să vâre pe redactor 2 ani în temniţă grea. Pleacă la Cernăuţi, crezând poate, că guvernul austriac e mai puţin maniac decât cel dela Budapesta, şi intră în Redacţia ziarului „Patria". Dar între Viena şi Budapesta era numai deosebirea nu fără înţeles, că unul era în susul Dunării şi altul mai jos. Cu mare greu a scăpat de n'a gustat poate din tristeţa zidurilor, pe cari apar din când în când umbre de martiri români, ale Kufsteinului. Se întoarce iar în Banat şi ridică „Drapelul" vestit dela Lugoj, cu articolele-i sănătoase. Străbate în 1910 în parlamentul budapestan, iar în 1912 stă de vorbă cu Tisza în faimosul sfat de împăcare a Românilor cu Ungurii, unde e acelaş om de bronz, — intransigent. La 1917 e dus la Seghedin în temniţă şi chinuit 9 luni. Aici, probabil îşi contractează boala, care ni l-a dus în mormânt.

In 1919 ca recunoştinţă e chemat în fruntea resortului cultelor şi instrucţiunii din Consiliul Dirigent. Aici îi încep desiluziile, cari cresc şi se amăresc grozav la 1922, 1926 şi 1927, când imbecilitatea unora sau inconştienţa altora nu-l lasă să intre în parlamentul românesc.

Biserica ortodoxă ardeleană însă îi este şi i-a fost adânc recunoscătoare. Ea l-a chemat totdeauna să facă parte din forurile ei de conducere, fiindcă avea încredere deplină în convingerile lui tari, de cari dase probă adeseori, fiindcă avea lipsă de sfaturile lui luminate şi de experienţa lui bogată. In momente grele era omul de încredere, care cu abilitate rară ştia salva în mijlocul aparenţelor duşmănoase şi primejdioase ceeace trebuia să rămână. Iar în opera de unificare a bisericii româneşti ortodoxe din cuprinsul ţării întregi el îşi are partea leului; a fost omul, care a luat parte la toate şedinţele, sfaturile, şi lucrările împreunate cu ducerea la îndeplinire a acestei opere mari, şi dela care nădăjduia şi nădăjduim roade însemnate, îndatăce va trece zăpăceala începutului.

Bun gazetar, harnic luptător politic, bun Român, bun ortodox, iată pe scurt viaţa lui Valeriu Branişce, care făcea parte din rândul marilor figuri de politiciani realişti, cari contează totdeauna cu răul ce poate veni, şi mai puţin cu

restul pentru care luptau desinteresat şi fără a se întreba, ce va da peste capul lor.

Unui astfel de bărbat se poate să nu-i păstreze neamul recunoştinţă, chiar când prin sufletul unuia ar trece o undă de nemulţumire măruntă din cine ce ştie motiv?

Valeriu Branişce a fost un erou al datoriei de Ardelean; şi pe mormântul eroilor se pun flori...

Aceasta o facem şi noi... *Gh. M.*

*

† **Protopopul Dr. Gheorghe Popoviciu (1862—1927).** Abia trecuseră câteva săptămâni dela grandioasa sărbătorire a vestitului protopop al Lugojului cu prilejul împlinirii alor 40 de ani de păstorire cucernică şi vrednică, de muncă cinstită şi rodnică, de zbucium îndelungat dar nu zadarnic, pentru a grăbi mersul zilelor de glorie, ce nu mai puteau întârzia, pe seama unui popor oprimat de o stăpânire fără inimă, dar pe care popor el îl iubia cu patima preotului ardelean, — şi când nădăjduiam roade nouă şi binecuvântate de pe urma energiilor deşteptate în sufletul său de entuziasmul şi recunoştinţa revărsată asupra-i din belşug şi de biserică, şi de academie şi de ţară şi de păstoriţi, — ca fulgerul din senin ne-a lovit vestea morţii lui. Contrastul dintre sărbătoare şi doliu a izbit nemilos inima celorce l-au preţuit şi stimat. Dar: „Zilele omului, ca floarea câmpului; aşa va pieri, *trece* duh printr'ânsul, şi nu va fi".

Din sufletul lui de entuziast tot rămâne însă ceva. Pe lângă naţionalismul neînfricat al deputatului român de sub Unguri, al protopopului, care schimba examenele de fine de an dela şcoale primare de sub jurisdicţia sa în manifestări de puternic suflu, ce vine de pe culmile Carpaţilor noştri, al colaboratorului „Spune-verde" cum semna în „Drapelul", al preşedintelui sfatului naţional din Banat dela 1919, când se revendică Banatul întreg, rămân încă rânduri de mare valoare, ca „Uniunea Românilor din Transilvania" şi „Istoria Românilor Bănăţeni" ş. a. cari vor mai vorbi încă multora.

La mormântul lui ne simţim şi noi datori să îngenunchem cu inima, rugând pe bunul Dumnezeu, să odihnească cu drepţii pe robul său. *Gh. M.*

*

Spre o nouă îndrumare a vieţii. Zorile vremii nouă se văd. După un secol şi mai bine de rătăcire, de cras materialism dominând toate domeniile manifestăriilor omeneşti, lumea se desmeticeşte. Dela răsboiu încoace mai ales, se observă o convertire a Apusului la spiritualism. Iată o dovadă mai nouă, că „Sufletul mai mare este, decât trupul".

Dela 26 Sept. până la 2 Oct. 1927 s'a ţinut în amfiteatrul Richelieu dela Sorbona (Paris) sub presidenţia vestitului profesor Charles Richet *Congresul internaţional de cercetări psihice*, la care au participat nu mai puţin decât 300 de savanţi şi cercetători, profesori, medici, ingineri etc. reprezentând întreaga rasă albă. Din desbaterile acestui congres reţinem două fragmente din comunicările culminante. Una este a profesorului Hans Driesch dela Universitatea din Lipsca şi alta a doctorului Maxwell din Bordeaux. Primul demonstrează că: «*Trupul şi sufletul sunt două fiinţe de naturi, distincte, ceeace o confirmă fenomenele intelectuale ale metapsihiei, care legitimează concepţia despre suflet*». Iar doctorul Maxwell spune: «*Viaţa dirige evoluţia, ea se individualizează; ea este un fenomen continuu: revenim astfel la concepţia unui suflet nemuritor, ca principiu permanent, unitate, sinteză... Această concepţie redă moralei o bază solidă, probând în acelaş timp deşertăciunea materialismului, a cărui bază ştienţifică astăzi nu mai poate fi.* Deci tot Biserica e păstrătoarea adevărului vecinic. Oricât se zdrobeşte o anume „ştiinţă" şi „filosofie", tot la concepţia Sf. Scripturi trebue să se întoarcă, fiindcă „Cerul şi pământul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece". Oare „orientalii", cari papagalizează apusul şi se dau singurii agenţi de „cultură", se vor converti şi ei?

(Informaţia după „Soc. de M".) *Gh. M.*

Note şi informaţii.

Sub conducerea atât de probatului îndrumător criticliterar, dl *D. Tomescu*, apare la Craiova — cetatea cu frumoasă tradiţie culturală a Olteniei — escelenta revistă literară „Scrisul Românesc".

Am citit cele două numere apărute până acuma în condiţii tehnice cari ar face cinste ori cărui institut de arte grafice din Occident, rămânând cu impresia că cele mai evoluate (nu deşuchiate!) pretenţii ale intelectualului nostru de azi nu pot cere o hrană culturală mai bună decât cea pe care i-o îmbie cu atâta discretă eleganţă „Scrisul Românesc" dela Craiova.

Colaboratorii revistei: D. Tomescu, I. Pillat, I. Agârbiceanu, N. M. Condiescu, Gib. I. Mihăescu, Cezar Perescu, Ion Dongorzi, N. I. Herescu, T. Păunescu-Ulmu, T. Arghezi, O. Boitoş, R. S. Molin, E. Bucuţa, V. Slăvescu, D. G. Ghiţoiu, D. Stănoiu, Alex. Marcu, Lascarov Moldovanu, R. Dragnea, Al. Busuioceanu ş. a.

Revista apare lunar, în caiete de peste o sută de pagini. Abonamentul, *pentru preoți,* e redus la aproape jumătate din prețul integral (240 lei pe an!)

Mai este oare nevoe de vr'un îndemn?

*

Din 22 Ianuarie a. c. apare la București gazeta nouă săptămânală «*Națiunea Dominantă*» sub conducerea dlui *Tudor Popescu,* advocat și profesor. Programul noului ziar este cuprins în aceste cuvinte: „România este țara Românilor din neamul daco-roman; cu limbă românească; de religie creștină-ortodoxă. Numai acești Români formează națiunea dominantă în Statul român care singură are dreptul să conducă statul. Ceilalți cetățeni români formează neamuri sau națiuni minoritare; ei au dreptul să ceară și să obțină libera lor propășire".

Cele mai bune urări de izbândă!

*

Părintele Arhim. Policarp P. Morușca, Starețul Sf. Mănăstiri a Bodrogului (Eparhia Arad) a scos de curând o broșură despre așezământul religios pe care cu atâta râvnă și înțelepciune îl conduce. Broșura, tipărită în condiții tehnice occidentale ne zugrăvește în culori vii așezarea Sf. Mănăstiri, istoria și rostul ei superior pentru vremile noastre. Impodobită cu câteva clișee frumoase, broșura împlinește un rost îndoit: informativ și educativ-religios. In plus ea este mărturia vieții nouă care pulsează în instituția sfântă condusă de I. P. C. S. Arhim. Policarp. Prilej de bucurie pentru orice creștin.

*

In actuala sesiune parlamentară va veni, în sfârșit, la rând și legea pentru regimul cultelor. Căci — spun ziarele — într'un recent consiliu de miniștri susnumitul proect de lege a fost pus de acord cu Concordatul semnat — spun tot ziarele — de dl Goldiș în 10 Maiu 1927.

Noi am prevăzut și am arătat situația oricărui guvern care va pregăti un concordat înainte de votarea legii cultelor și am protestat împotriva acestui procedeu anticonstituțional, nedrept și idiot. După cum vom protesta în orice împrejurare similară. Prevederile noastre s'au împlinit. Legea Cultelor (care privește toate cultele minoritare) armonizată cu Concordatul (care privește un singur cult)! Ce pălmuire a dreptății și a logicei!

Mai avem o singură nădejde, că atât Concordatul cât și legea cultelor vor trebui să fie trecute prin parlamentul țării. Așteptăm cu o esplicabilă curiozitate acest moment, pentru a ne lămuri atitudinea față de oameni.

*

De trei ani apare la Stuttgart [Ed. Fr. Frohmann], sub conducerea lui Alfred von Martin și René H. Wallau, publicația periodică „Una Sancta". Având colaborarea unor reputați teologi din toate trei ramurile principale ale creștinătății [ortodoxă, catolică și protestantă] această publicație trimestrială și-a înscris în programul său promovarea ideii reunirii Bisericilor lui Hristos, a ideii ecumenicității. Colaboratorii acestei publicații au o deviză: Nici o acțiune de caracter negativ, dacă se poate nici un cuvânt care ar putea atinge direct susceptibilitatea confesională a vr'unei Biserici! Dimpotrivă: să se reliefeze elementele cari le unesc și cari, prin urmare, ar putea să pregătească, pe'ndelete, atmosfera pentru o cât de îndepărtată reunire a Bisericilor creștine.

Și colaboratorii, cari și-au luat acest angajament inițial, s'au ținut de cuvânt. Niciodată în paginile acestei publicații n'ai putut întâlni măcar urmele vr'unei indelicatețe stilistice, necum vr'un gând pornit din trufie asupra altei credință.

Totuși Vaticanul, printr'un decret al congregației „Sacrum Officium" din 11 April 1927 a interzis colaborarea preoților săi la publicația „Una Sancta". Ba mai mult, unii episcopi, ca cel dela Mainz, au oprit chiar și păstrarea sau citirea revistei „Una Sancta".

De aceea editorul publicației își exprimă în ultimul caiet nedumerirea față de măsura Vaticanului, arătând pe larg, că publicația a păstrat în tot decursul apariției sale cea mai strict programatică, deci frățească, atitudine și față de catolicism.

In acelaș caiet se anunță, că „Una Sancta" își sistează apariția. In locul ei va apărea însă, în Martie a. c., revista trimestrială „Religiöse Besinnung", tot în slujba ecumenicității creștine. Conducerea publicației o va avea Dr. Georg Boss din Nürnberg [Ed. Frohmann Stuttgart].

*

In „Invățătorul" dela 20 Noemvrie, dl învățător Stan A. Ionescu sub titlul „Misionarii" scrie rânduri sincere, cari ar putea fi înțelese de cei în drept măcar când le scrie unul de dincolo. „Ni s'a impus să luăm posturi în ținuturile alipite, în special în „zona culturală"... Acolo vom fi socotiți misionarii culturii românești. Ce aere ne vom lua, când ne vom duce pe acasă noi „misionarii"! M'am trezit alegându-mi și eu Sovata. Mi se părea că am crescut cu câteva palme... Am avut entuziasmul să port acest titlu, dar n'am avut nici creșterea și nici puterea de a-l păstra. După trei luni am lăsat locul meu „altuia mai tare" și m'am dus... Povestea mea, sub alte variante — în stil mai pompos sau mai simplu — se potrivește mai

multor „misionari"... Cari-s cauzele? Lucrul e clar ca lumina zilei: titlul de „misionari" n'a putut să ne facă misionari în adevăratul înţeles al cuvântului. Misionarii nu se improvizează, ci se cresc... Ţara, care vrea să aibă învăţători misionari trebue... să cheltuiască sume însemnate, plătind profesori pentru limba, literatura şi istoria locuitorilor, unde vrea să trimită misionarii".

Se aude oare la inspectorate, la ministerul instrucţiunii şi la toate ministerele? Noi cari cunoaştem clocotul din sufletul poporului, întindem aceste constatări asupra tuturor felurilor de misionari. Şi aud oare misionarii dela şcolile secundare şi dela examenele de bacalaureat? Şi ştiu cum se cresc misionarii? Făcând punte de trecere peste prăpastia dintre catedră şi bancă, dintre ifosele titlului ce-l porţi şi dintre drepturile de oameni ale celor pe cari vrei să-i conduci azi să-i faci turmă cuvântătoare şi ascultătoare. — Domnule Ionescu, vă apreciem sinceritatea. Ai dreptate: aceea-i cauza nemulţumirii D-voastre şi a populaţiei de aici şi spuneţi-o tare: „Nu ni s'au dat posturi... unde am fi fost potriviţi, potrivit *cunoştinţelor şi educaţiei primite*». Gh. M.

*

Lepra este o boală grozavă pe care civilizaţia a combătut-o prin toate mijloacele disponibile. Cu toate acestea cifra actuală a victimilor sale din lume este de circa un milion şi jumătate. Acestea nu mai sunt un obiect respingător, ci sunt înconjurate de cea mai strălucită îngrijire. Azi se cunoaşte un tratament eficace: untdelemnul de Chaulmoogra, extras din fructele unor arbori din familia Hidrocarpéelor. Doi medici, Drul Roggers din India engleză şi Drul american Holman din insulele Havai, au extras din acest untdelemn principiile curative pe cari le conţine. Printr'un tratament chimic raţional, ei au ajuns să izoleze acizii oleaginoşi şi să-i transforme în derivaţi eterici solubili, pe cari corpul omenesc îi asimilează foarte uşor, fie prin înghiţire, fie sub formă de injecţiuni [sub piele]: rezultatele sunt aşa de minunate, încât comandele untdelemnului de Chaulmoogra întrec producţiunea. Plantaţiuni artificiale de acest arbore preţios se fac în Statele-Unite şi în insulele Havai.

*

Intre învăţători s'a iscat o polemică în jurul cuvintelor *dascăl* şi *institutor*. Făcând istoricul cuvintelor *dascăl, învăţător* şi *institutor*, dl prof. Sextil Puşcariu scrie: „Nu *dascălii* greci din vechime au schimbat faţa Ţărilor române; iar azi, în aceste momente de prefacere a poporului românesc, n'o schimbă *institutorii* oraşelor din România; dar

învăţătorii, cari au crescut pe copiii oamenilor săraci în ştiinţă de carte, în dragoste de neam, de legea şi de limba strămoşească, au fost totdeauna cei cari au dus în spate pietrile grele din temelia culturii noastre naţionale".

[«Invăţătorul»].

*

Din străinătate.

— Asociaţia evanghelică din Germania a prezentat în Reichstag unprotest împotriva concordatului cu nu mai puţin ca de trei milioane de iscălituri.

— Consistoriul din Geneva a adresat camerei cererea de a aduce înaintea Ligei Naţiunilor problema jocurilor hazarde şi a exopera o oprire internaţională a acestora.

— Reichstagul a oprit în mod categoric participarea la petreceri în postul Sf. Paştilor.

— 83 medici psihiatrii germani, în revista pentru psihiatrie publică o declaraţie în care spun următoarele: „Să vă păziţi cu cea mai mare grije de a lăsa în părăginire credinţa creştină în sufletul tineretului nostru. Credinţa creştină este cea mai puternică ancoră pentru corabia vieţii tinereşti în viforul ispitelor. Religia creştină este şi va rămânea totdeauna filosofia, psihologia şi morala societăţii".

— Intr'un manifest social-democrat — conţinând programul acestui partid, precum şi propuneri pentru înoirea lui — la punctul care a declarat în 1919, că religia este chestie particulară se spune următoarele: „Numărul membrilor din partid, cari dispreţuesc cu zimbet ironic religia, considerând pe creştinul credincios ca pe o rămăşiţă din evul mediu — a scăzut foarte puternic. Am învins „Krafftstoflelei"-ul lui Büchner sau cel puţin nu îl mai considerăm ca o înţelepciune incontestabilă. Azi avem mai multă înţelegere pentru recerinţele metafizice ale oamenilor, şi recunoaştem, — că rădăcinile şi izvoarele de viaţă ale religiei sunt mult prea puternice faţă de cunoştinţele ştiinţelor naturale. Noi ştim acum, că în religie 'e vorba de lucruri, de cari cu raţiunea nu te poţi apropia.

— In cinci luni s'au încheiat în Petrograd 9681 de căsătorii şi s'au întrodus în registre 6255 de divorţuri.

— După „Osservatore Romano", oficiosul Vaticanului, împăcarea dintre Quirinal şi Vatican este imposibilă câtă vreme ideia restabilirii statului bisericesc va fi respinsă.

Ce consecventă-i Biserica Romei!